

Nyupptäckt röjningsröseområde

Arkeologisk förundersökning
RAÄ Ambjörnarp 151, Grannäs 1:16
Ambjörnarp socken, Tranemo kommun
Elinor Gustavsson
Västarvet kulturmiljö/Lödöse museum
Rapport 2014:24

Nyupptäckt röjningsröseområde

Arkeologisk förundersökning

RAÄ Ambjörnarp 151

Grannäs 1:16

Ambjörnarp socken, Tranemo kommun

Västarvet kulturmiljö/Lödöse museum Rapport 2014:24

Författare Elinor Gustavsson

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Foto taget av Mats Hellgren. Röjningsröse inom Fastigheten Grannäs 1:16, efter profilgrävning.

Tryck Bording AB, Borås 2015

Västarvet Kulturmiljö/Lödöse museum

Museigatan 1

441 73 Lödöse

tel 010-441 7384,

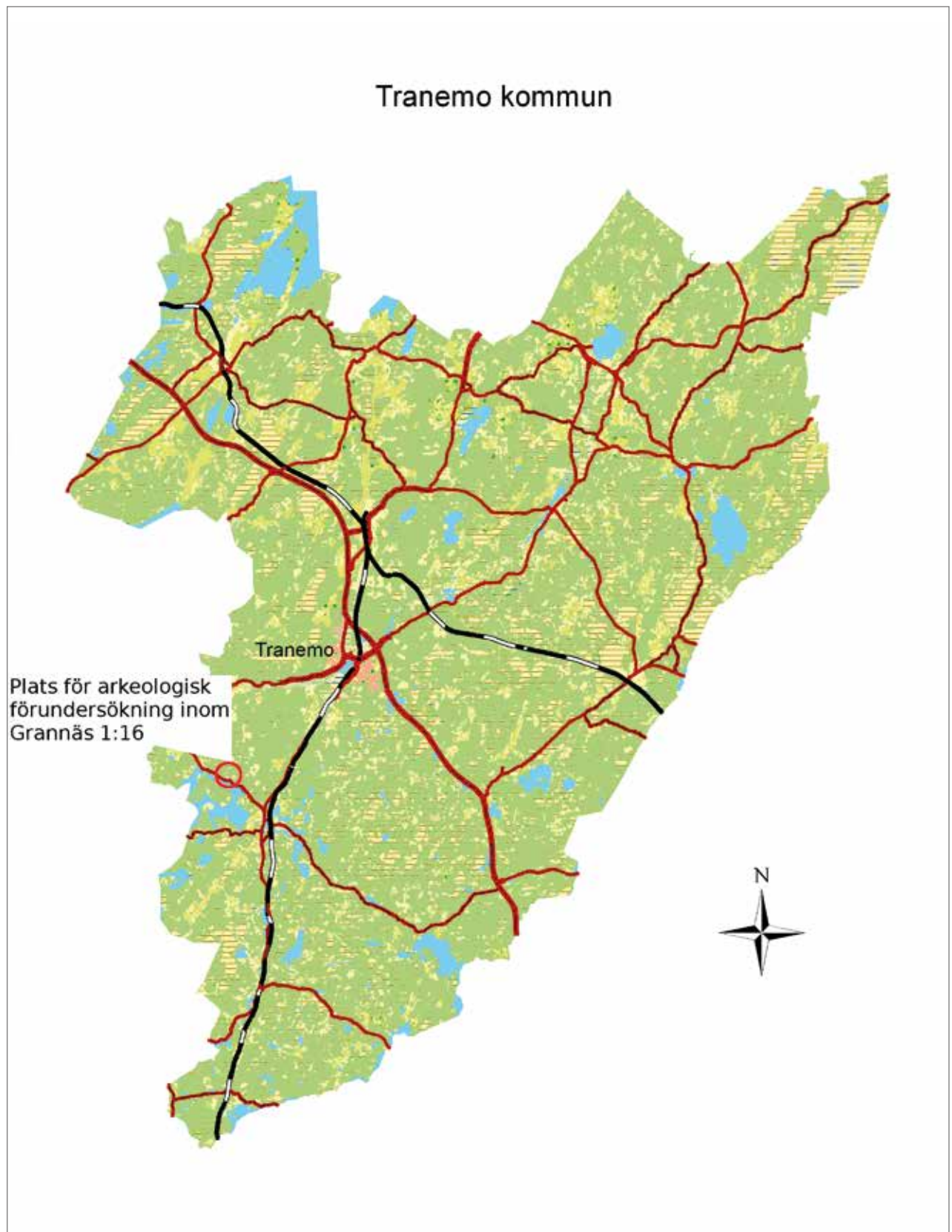
www.vastarvet.se

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Bakgrund och landskapsbild	7
Fornlämningsmiljö och utredningsresultat	7
Syfte och metod.....	8
Resultat	8
Vedartsbestämning, ¹⁴ C- och makroanalys.....	10
Slutsats.....	10
Referenser.....	12
Otryckta källor	12
Färdigställda rapporter 2014	13
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Bilagor	17

Figur 1. Västra Götalands län med platsen för förundersökningen markerad i Tranemo kommun.

Figur 2. Karta över Tranemo kommun med platsen för förundersökningen markerad med en ring.

Sammanfattning

I samband med att Tranemo kommun avsåg upprätta detaljplan för bostadsbebyggelse genomförde Västarvet kulturmiljö/Lödöse museum en arkeologisk förundersökning i det aktuella området. Undersökningen gjordes i enlighet med länsstyrelsen i Västra Götalands beslut, diarienummer 431-33004-2013 och berörde fastigheten Grannäs 1:16, Ambjörnarp socken, Tranemo kommun, Västergötland.

Vid tidigare arkeologisk utredning hade en ny fornlämning påträffats i området, bestående av fossil åkermark med ett antal röjningsrösen (se Lödöse rapport 2013:13). Fornlämningen är registrerad som RAÄ Ambjörnarp 151 i FMIS (Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesinformationssystem). Inom ramarna för förundersökningen, som syftade till avgränsning, karaktärsbeskrivning och datering av lämningen, påträffades även två gravar i form av stensättningar, vilka är registrerade som RAÄ Ambjörnarp 160 och 161. Sammanlagt hittades ett trettiotal röjningsrösen.

Fältarbetet bestod i att med hjälp av grävmaskin och handkraft undersöka så många röjningsrösen som möjligt samt markytorna däremellan. Kolprover samlades in för vedartsbestämning och datering. Analysresultaten visar att de daterade röjningsrösen är från modern tid, det vill säga mellan 1500-tal och 1900-tal, vilket inte överensstämmer med det historiska käll- och kartmaterialet.

Figur 3. Karta över förundersökningsområdet med omkringliggande fornlämningar.

Även makroprover från marklager mellan rösen samlades in för analys som kan ge svar på frågor om tidigare odlingsmönster och kringliggande växtlighet. Inga resultat från jordprovsanalyserna finns ännu tillgängliga.

Om planerna att bebygga området fortskrider anser Västärvet kulturmiljö/Lödöse museum att de båda stensättningarna först ska slutundersökas.

Bakgrund och landskapsbild

Västärvet kulturmiljö/Lödöse museum har efter beslut av länsstyrelsen i Västra Götalands län genomfört en arkeologisk förundersökning inför upprättande av detaljplan för bostadsbebyggelse inom fastigheten Grannäs 1:16, Ambjörnarp socken, Tranemo kommun, Västergötland. Det aktuella området låg cirka 8 kilometer sydväst om Tranemo, var 17 000 kvadratmeter stort och täckte in ett mindre bebyggelse- och hagmarksområde samt lätt kuperad skogsmark. Undersökningen genomfördes av Mats Hellgren och Johanna Lega mellan 12–14 november 2013. Rapporten sammanställdes av Elinor Gustavsson. Samtliga är anställda vid Västärvet kulturmiljö/Lödöse museum.

Fornlämningsmiljö och utredningsresultat

Ungefär 120 meter väst om fornlämningsens sydligaste del ligger en industrilämning i form av en såg (RAÄ 65:1) (fig.3). Inom mindre än en kilometers radier ligger flera lämningar som utgörs av röjningsröseområden (RAÄ 140:1, 140:2, 140:3 och 141:1). Något längre bort finns ytterligare röjningsröseområden av stora mått (RAÄ 137:1, 138:1 och 139:1). I närområdet återfinns även tre kolningsanläggningar (RAÄ 61:1, 62:1 och 62:1), en stensättning (RAÄ 60:1) samt fyndplatsen för en skafthålsyxa (RAÄ 98:1).

Figur 4. Till vänster: arkeolog Johanna Lega dokumenterar profilen av ett röjningsröse med hjälp av digital ritplatta (Toughpad). Till höger: vy över del av förundersökningsområdet. Foto Mats Hellgren.

Den utredning som föregick förundersökningen gjordes under ett par dagar i juni 2013 (Lödöse rapport 2013:13). Man hade då kunnat konstatera fynd av sexton röjningsrösen, som tolkades ha förhistorisk karaktär. Rösena låg i det högst belägna skogsområdet som omfattades av utredningen. Inga boplags- eller aktivitetsytor påträffades vid schaktning i området.

Syfte och metod

Förundersökningens syfte var att fastställa och beskriva fornlämningen RAÄ Ambjörnarp 151 med avseende på karaktär, datering, utbredning, omfattning, sammansättning och komplexitet. Målsättningen var att generera mer kunskap om det fossila odlingslandskapet i området kring Ambjörnarp.

Den metod som valdes för att uppnå syfte och mål var fullständig kartering av röjningsröseområdet med hjälp av RTK-kopplad GPS, samt utgrävning av utvalda rösen. Makroprover togs från markpartier mellan rösena med hopp om att dessa skulle kunna ge information om tidigare odlingsmönster och kringliggande växtlighet. Kolprover inhämtades för vedart- och ¹⁴C-analys. En mindre larvgående grävmaskin var behjälplig vid upptag av sökschakt som syftade till att eftersöka äldre, övergiven odlingsmark mellan rösena. Anläggningsprofiler ritades på digital ritplatta (Toughpad) i skala 1:20 och fotodokumentation med digitalkamera skedde löpande.

Resultat

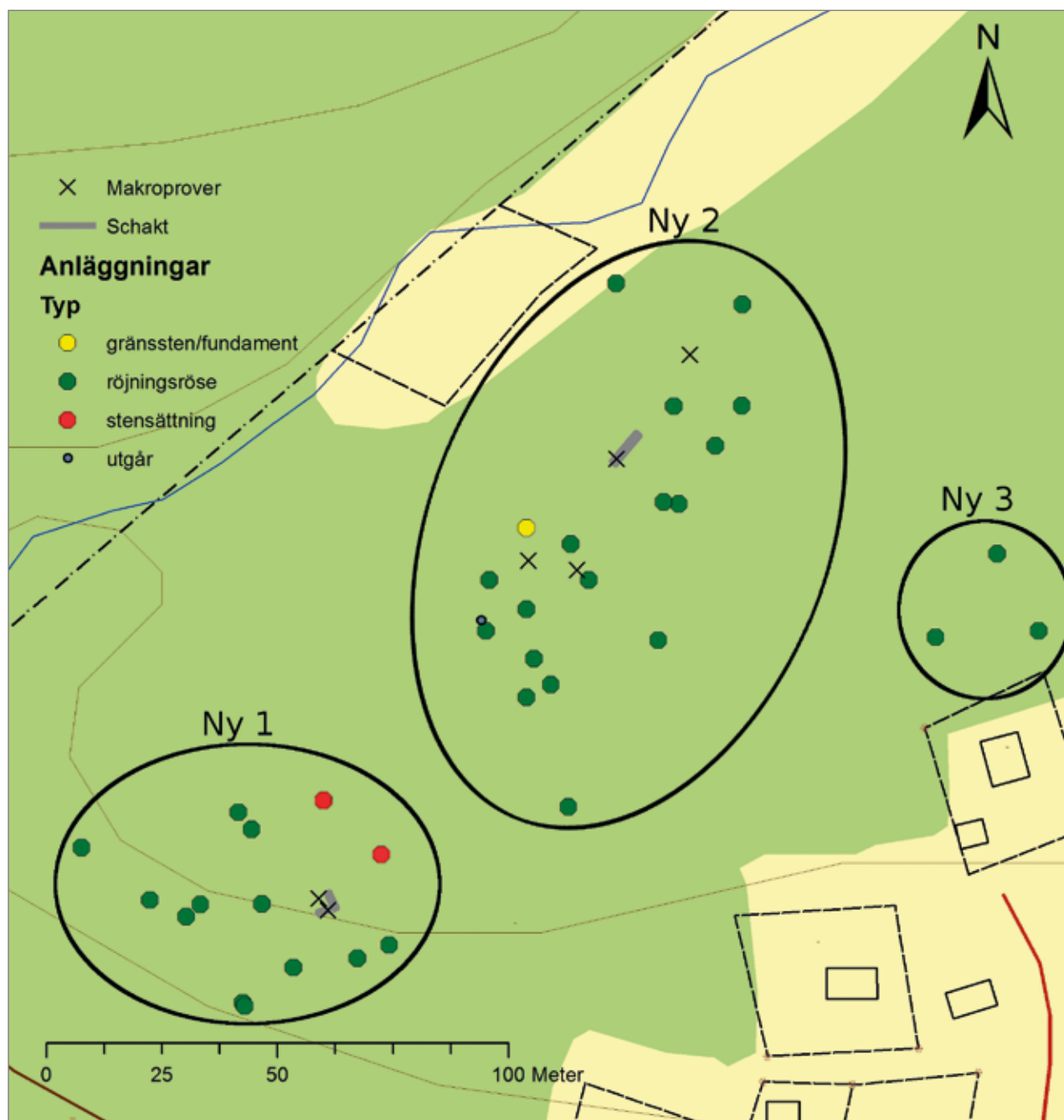
Det fornlämningsområde som detekterades i samband med utredningen (200 × 130 meter, NO–SV) kom vid förundersökningen att delas in i tre, eftersom röjningsrösena fördelade sig i tre kluster med större tomma ytor emellan, här kallade Ny 1, Ny 2 och Ny 3. Dessutom fördubblades antalet röjningsrösen och två stensättningar upptäcktes. Rösena var svåra att få syn på då de var kraftigt övertorvade. Totalt var de 32 till antalet, majoriteten var runda och mellan 1–4 meter i diameter. Deras ursprungliga funktion var tydlig då samtliga var anlagda på berg eller intill stenblock, så att röjda ytor bildades mellan dem.

I det sydvästra området (Ny 1), påträffades två stensättningsliknande lämningar bland röjningsrösena. De låg cirka 13 meter ifrån varandra. Den ena stensättningen var rektangulär (4,4 × 4,5 meter, NV–SO) och den andra spetsoval (6,1 × 3,2 meter, NV–SO) till formen. En gränssten/fundament påträffades i Ny 2 (figur 5). I Ny 3 fanns endast tre röjningsrösen. Då området gränsar mot bebyggelse i söder, är det troligt att det ursprungligen fortsatt åt det hållet. Se bilaga 1 för fullständiga anläggningsbeskrivningar och bilaga 2 för profilritningar.

De tre sökschakt som upptogs i samband med förundersökningen omfattade sammanlagt 13,5 kvadratmeter. Syftet med schakten

var dels att leta efter rester av odlingsytor mellan rösen och dels att möjliggöra insamlande av makroprover. Inga odlingsytor påträffades. Sammanlagt sex makroprover insamlades, dock finns ännu inte några resultat att redovisa från analysen av dessa. Detta kommer göras som ett rapporttillägg när väl resultaten finns tillgängliga.

Röjningsröseområdena är registrerade som en och samma lämning i FMIS; RAÄ Ambjörnap 151. Den sydligast belägna graven har fornlämningsnummer RAÄ Ambjörnap 160 och den nordligast belägna RAÄ Ambjörnap 161.

Figur 5. Hela förundersökningsområdet med schakt, makroprover, röjningsrösen, de två stensättningarna samt den påträffade gränsstenen markerade.

Vedartsbestämning, ¹⁴C- och makroanalys

Tre prov skickades för vedartsanalys. Från tre av röjningsrösena fick man resultaten asp, ek, gran och björk. Kol från tre av röjningsrösena har daterats med ¹⁴C-metoden. Resultaten redovisas i Tabell 1 och placerar majoriteten av proverna i modern tid.

Röjningsrösen är komplicerade att åldersbestämma, mest på grund av det faktum att man ofta inte kan vara helt säker på exakt *vad* det är man daterar. Det vill säga, från vilken händelse det daterade materialet härrör. Ett röjningsröse kan ha byggts på i flera omgångar och material från skogsbränder kan ha hamnat i röset och förvillat dateringarna. Med tanke på att flera andra röjningsröseområden av samma typ i Sjuhäradsbygden fått äldre dateringar, kan man fundera över vad man egentligen daterat när det gäller RAÄ Ambjörnarp 151. Det får anses osäkert om det är material från rösens »verksamma« period som blivit åldersbestämt.

Labnr	Prov	Vedart	¹⁴ C-ålder BP	Kalibr. ålder 2σ
Ua-48654	A 1003	Asp, ek	190±34	1640-1960 AD
Ua-48655	A 1019	Gran	325±30	1470-1650 AD
Ua-48656	A 1023	Björk	100±30	1680-1940 AD

Tabell 1. Tabellen visar resultat från de ¹⁴C-analyser som gjorts på kolprover tagna i samband med förundersökningen.

Gällande de makroprover som samlades in i samband med fältarbetet har analysen ännu inte färdigställts. En diskussion kan dock redan föras kring problematiken med makrofossilanalys i det aktuella fallet. Precis som med ¹⁴C-analyserna är det inte helt självklart att tolka makroprover (jordprover) tagna mellan röjningsrösen. Det man vill komma åt är en äldre odlingsyta och i bästa fall konstatera vad som odlats eller vuxit i närområdet under den period som odlingshorisonten härrör från. Ytorna mellan rösena är inte sällan mycket störda av sentida aktiviteter på platsen, som skogsbruk eller dylikt. Då man i samband med fältarbetet vid förundersökningen inte kunde identifiera några bevarade odlingsytor, kommer analysen av makroproverna endast ge svårtolkad information om äldre odlingsförhållanden.

Slutsats

Västarvet kulturmiljö/Lödöse museum genomförde i mitten av november 2013 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Grannäs 1:16, Ambjörnarp socken, Tranemo kommun, Västergötland. Undersökningen syftade till att avgränsa, beskriva och datera en nyupptäckt fornlämning som utgjordes av ett 200 × 130 meter (NO–SV) stort röjningsröseområde.

Området visade sig inrymma 32 röjningsrösen som var mellan

1–4 meter i diameter. Lämningen har klassats som fast fornlämning har registrerats i FMIS (digitala fornminnesinformationssystemet) som RAÄ Ambjörnarp 151.

I sydvästra delen av området påträffades två gravliknande lämningar i form av stensättningar. Västarvet kulturmiljö/Lödöse museum anser att de två stensättningarna ska slutundersökas innan fortsatt exploatering kan ske på området.

Referenser

Otryckta källor

FMIS, Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesinformationssystem

Lantmäteriets digitala fastighetskarta

Färdigställda rapporter 2014

2014:1 Arkeologisk utredning/förundersökning inför planerad biogasledning i Tumberg, Vårgårda kommun, Västergötland.
Pernilla Morner

2014:2 Köpingen – en handelsplats från yngre järnålder. Arkeologisk efterundersökning inom fastigheterna Fors 3:3 och 3:11 i Trollhättans kommun, Västergötland.
Johanna Lega

2014:3 Arkeologisk utredning inför utbyggnad av vindkraft i Töftedal inom fastigheten Töftedals-Bön 1:5, Dals-Eds kommun, Västergötland.
Pernilla Morner

2014:4 Arkeologisk efterundersökning inom fastigheten Oppensten 1:1 gällande RAÄ Södra Åsarp 12, Tranemo kommun, Västergötland.
Ester Nannmark

2014:5 Arkeologisk utredning inom fastigheten Hägrunga 5:2, Algutstorp socken, Vårgårda kommun, Västergötland.
Ester Nannmark

2014:6 Röjningsröseområden i Ulricehamn – arkeologisk utredning och förundersökning inom fastigheterna Bogesund 1:30 m.fl., Ulricehamns kommun, Västergötland.
Pernilla Morner

2014:7 Arkeologisk förundersökning inom del av fornlämning RAÄ 239, Kv. Pärnan 4 och 9 i Alingsås. Alingsås kommun, Västergötland.
Pernilla Morner

2014:8 Arkeologisk utredning inom fastigheten Klockarebolet 1 m.fl. i Kullings-Skövde socken, Vårgårda kommun, Västergötland.
Pernilla Morner

2014:9 En bosättning från förromersk järnålder vid Öresjön. En förundersökning av Örby RAÄ 458, Marks kommun, Västergötland.
Johanna Lega

2014:10 Arkeologisk utredning inför detaljplan inom Vist 10:2, Timmele socken, Ulricehamns kommun, Västergötland.
Elinor Gustavsson

2014:11 Arkeologisk utredning inför GC-bana längs väg 1972 i Starrkärr socken, Ale kommun, Västergötland.
Pernilla Morner Åhman

2014:12 Förhistoria vid förundersökningar i Bälinge. Alingsås och Bälinge socken, Alingsås kommun, Västergötland.
Elinor Gustavsson

2014:13 Boplatsläge på åsen. Mesolitikum och bronsålder/järnålder. Arkeologisk slutundersökning. Skepplanda RAÄ 249. Ale kommun, Västergötland.
Johanna Lega

2014:14 En stenåldersboplatz vid Vimmersjön. Arkeologisk förundersökning av RAÄ Nödinge 18. Nödinge socken, Ale kommun, Västergötland.
Pernilla Morner Åhman

2014:15 Arkeologisk utredning inom fastigheten Rished 7:1 m.fl., Starrkärr socken, Ale kommun, Västergötland.
Ester Nannmark

2014:16 Arkeologisk utredning inom fastigheterna Vektorn 1 och 2 Vänersborg socken och kommun, Västergötland.
Ester Nannmark

2014:17 Arkeologisk utredning inför planerad bergtäkt inom fastigheten Mölneby 3:2, Östra Frölunda socken, Svenljunga kommun, Västergötland.
Johanna Lega

2014:18 Arkeologisk utredning inför detaljplanering för bostäder inom fastigheten Viared 5:1, Borås socken, Borås kommun, Västergötland.
Ester Nannmark

2014:19 Vikingatida gravar. Arkeologisk delundersökning gällande RAÄ 79:6 och 79:7, Dalstorp socken, Tranemo kommun, Västergötland.
Mats Hellgren

2014:20 Kungsväg och gårdstomt i Hemsjö socken, Alingsås kommun, Västergötland. Arkeologisk förundersökning.
Elinor Gustavsson

2014:21 Boplatz vid badplats. Stenålder inom fastigheten Edsviks-Munkebo 2:7, Trollhättan socken och kommun, Västergötland.
Elinor Gustavsson

2014:22 Arkeologisk utredning inför detaljplan för bostäder inom fastigheten Södergården 1:75 m. fl. i Tösse socken, Åmål kommun. Västergötland.
Ester Nannmark

2014:23 Historiska stadslager blev förhistorisk boplatz. Arkeologisk förundersökning inom fastigheten Centrum 1:6 m. fl. i Alingsås socken och kommun. Västergötland
Elinor Gustavsson

2014:24 Nyupptäckt röjningsröseområde inom fastigheten Grannäs 1:16 Ambjörnarp socken, Tranemo kommun, Västergötland.
Elinor Gustavsson

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	43I-33004-2013
Västarvet dnr:	VA 615-2014
Västarvet pnr:	11543
Fornlämningsnr:	RAÄ Ambjörnarp 151
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Tranemo
Socken:	Ambjörnarp
Fastighet:	Grannäs 1:16
Ek. karta:	6C 4j
Läge:	N: 6367640 E: 395509
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Uppdragsgivare:	Tranemo kommun
Ansvarig institution:	Västarvet kulturmiljö/Lödöse museum
Projektledare:	Mats Hellgren
Fältpersonal:	Mats Hellgren och Johanna Lega
Fältarbetstid:	13III2–13III4
Arkeologtimmar:	144 fälttimmar
Undersökt yta:	karterad yta: 26 000 m ²
Schaktad yta:	13,5 m ²
Arkiv:	Dokumentationsmaterial förvaras på Lödöse museum. Akten arkiveras på Regionarkivet, Vänersborg
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

Bilagor

Bilaga 1. *Anläggningsbeskrivningar*

Bilaga 2. *Profilritningar*

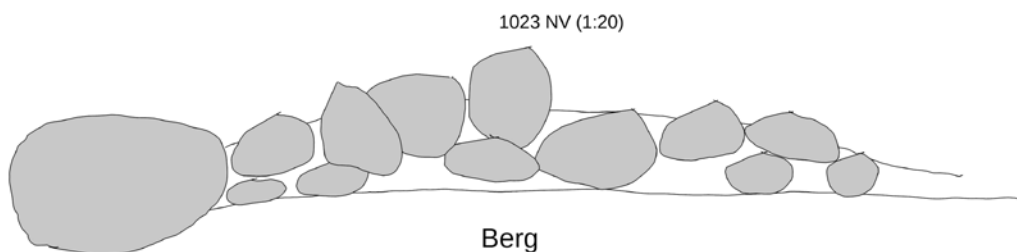
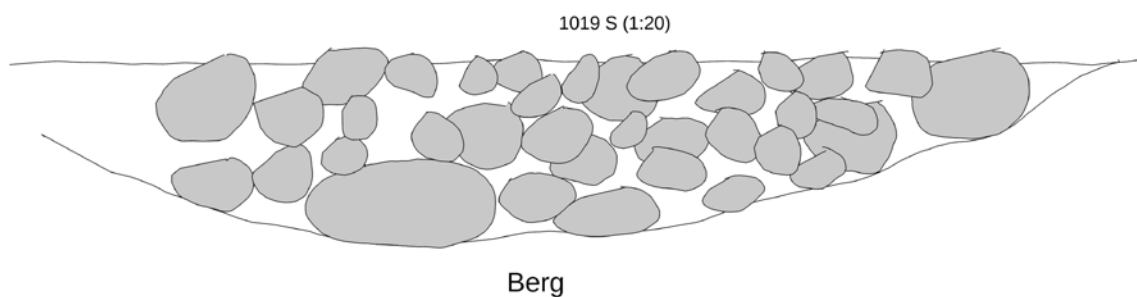
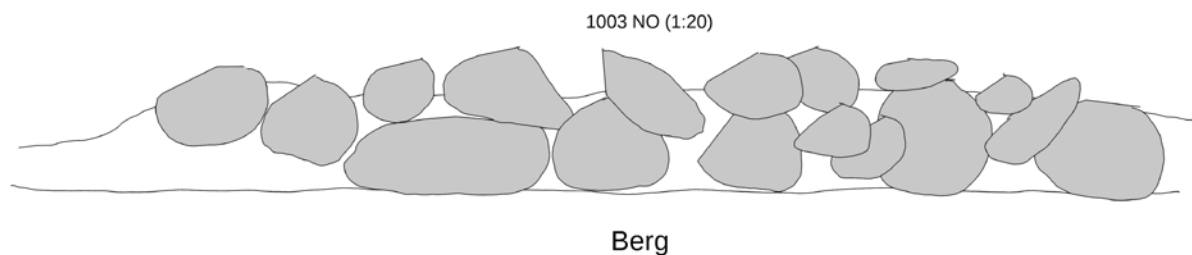
Bilaga 3. *¹⁴C-resultat*

Bilaga 4. *Resultat från Vedartsanalys*

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar

ID	Typ	Beskrivning	Riktning	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)
1018	Stensättning	Rund, övermossad,		4	4	0
1028	Röjningsröse	Mot block och berg		4	2	0
1030	Röjningsröse	Ett tiotal stenar mot berg		2	1	0
1017	Röjningsröse	På berg		2	2	0
1011	Röjningsröse	Rund, mot berg	Sydöst	3	3	0
1012	Utgår	Utgår		0	0	0
1013	Röjningsröse	Mot berg		3	2	0
1014	Gränssten/fundament	Ca 5 stenar		1	1	0
1015	Röjningsröse	Mot block		2	2	0
1010	Röjningsröse	Mot block	Mot väster	2	2	0
1016	Röjningsröse	Mellan block och berg		2	2	0
1019	Röjningsröse	Rund, flack, övermossad, mot berg	Öster	2.5	2.7	0.5
1031	Röjningsröse	På berg		2	2	0
1021	Röjningsröse	Tunt lager sten på berg		2	2	0
1009	Röjningsröse	Mot berg och block		2	2	0
1005	Röjningsröse	På berg		2	2	0
1006	Röjningsröse	Enstaka stenar på berg		2	2	0
1007	Röjningsröse	På berg, rotvälta centralt		2	2	0
1003	Röjningsröse	Mot berg, rund	Mot nordväst	3	3	0
1004	Röjningsröse	På berg		3	2	0
1008	Röjningsröse	Rund, något välvd		2	2	0
1002	Röjningsröse	Mot block		2	2	0
1020	Röjningsröse	Mot block, flack, övermossad		2	2	0
1001	Röjningsröse	Mot block		1	1	0
1000	Röjningsröse	Mot block		2	2	0
1036	Röjningsröse	Stenar lagda intill block		1.5	2	0.2
1039	Röjningsröse			2.5	2.5	0.2
1040	Röjningsröse	Stenar lagda intill block och berg		2.5	3	0.3
1041	Röjningsröse	Stenar lagda på berg		2	3	0.3
1022	Röjningsröse	Stenar lagda på berg		2.5	3	0.3
1023	Röjningsröse	Mot block, rund, övermossad	Mot norr	2	2	0
1024	Röjningsröse	På berg, rund, sten synlig i ytan		2	2	0
1025	Röjningsröse	På berg, övermossad, rund		2	2	0
1026	Röjningsröse	Rund, sten synlig i ytan, ej berg eller block		2	2	0
1027	Röjningsröse	Mot stenblock, sten i ytan		2	2	0
1029	Röjningsröse	Rund, rotvälta centralt, mot block		3	3	0

Arkeologisk förundersökning inom Grannäs 1:16,
Ambjörnarp socken, Tranemo kommun, Västergötland

UPPSALA
UNIVERSITET

Bilaga 3. ^{14}C -resultat

Uppsala 2014-06-05

Mats Hellgren
Västarvet kulturmiljö/ Lödöse museum
Museivägen 1
463 71 LÖDÖSE

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol och bränt ben från Västergötland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

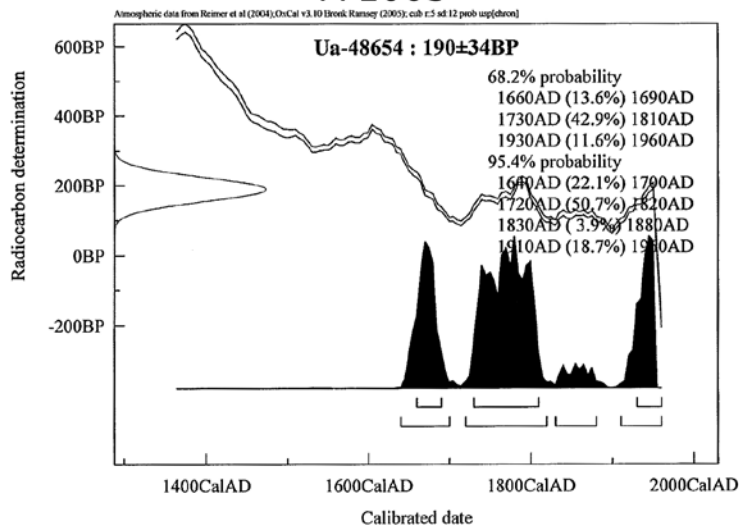
Förbehandling av brända ben:

1. 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1M HAc tillsatt till provet och blandningen i rumstemperatur i 24 timmar.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl och den erhållna CO_2 -gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratormätningen av ^{14}C -innehållet.

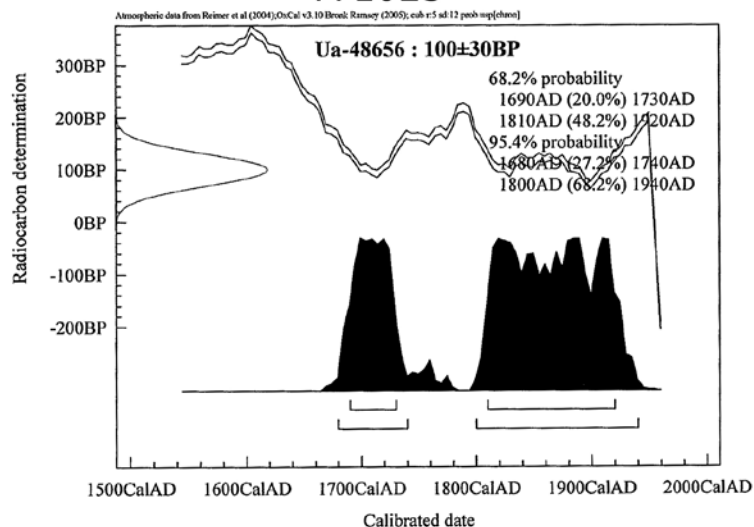
RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-48654	Ambjörnarp, Grönnäs A1003	-27,2	190 ± 34
Ua-48655	Ambjörnarp, Grönnäs A1019	-25,8	325 ± 30
Ua-48656	Ambjörnarp, Grönnäs A1023	-26,8	100 ± 30
Ua-48657	Ambjörnarp, Grönnäs Grav 1A	-27,6	215 ± 30
Ua-48658	Ambjörnarp, Grönnäs Grav 1B	-25,5	1 675 ± 30

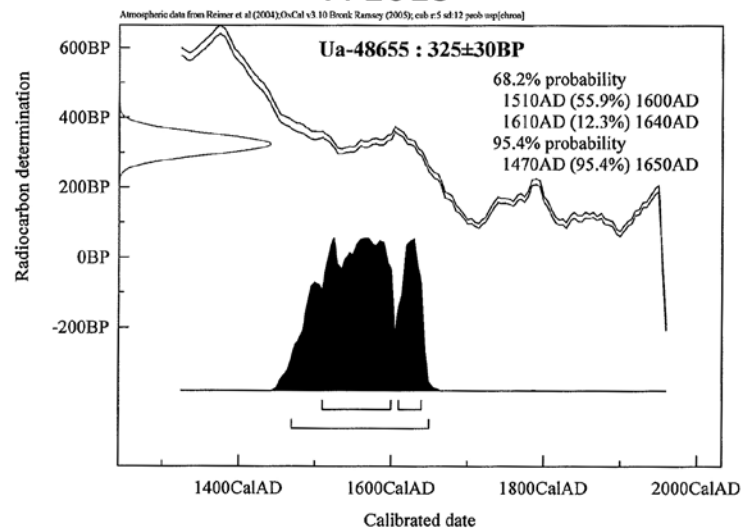
A 1003

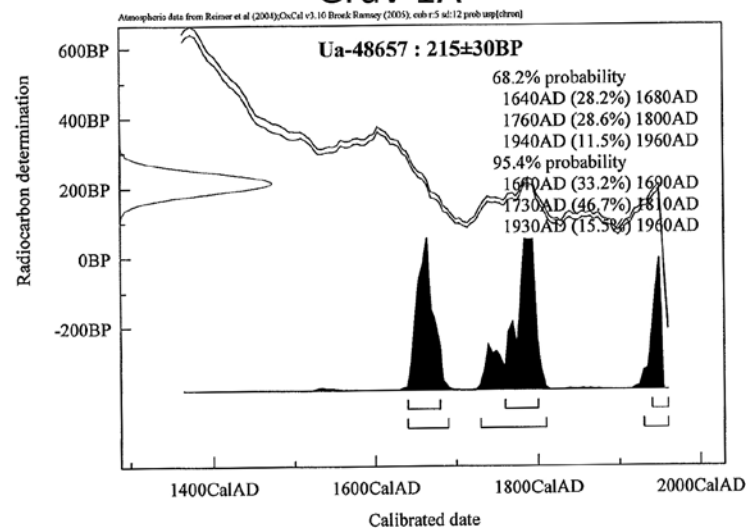
A 1023

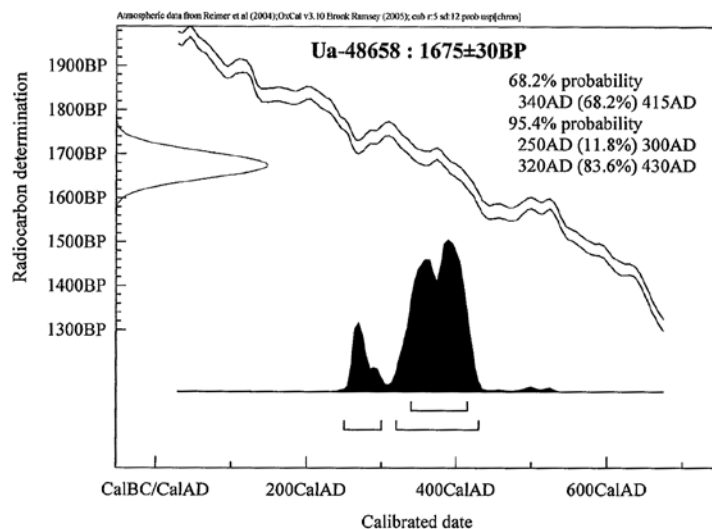
A 1019

Grav 1A

Grav 1 B

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1423

2014-03-19

Vedartsanalyser på material från Västergötland, Allingsås mfl.

Uppdragsgivare: Mats Hellgren/Lödöse Museum

Arbetet omfattar 25 kolprov från åtta olika undersökningar.

Analysresultat Ambjörnsarp Grönnäs, röjningsröseområde

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
1003		Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 2 bitar	Asp 1 bit Ek 1 bit	Asp <1mg Ek 17mg	
1019		Röjningsröse	1,1g	0,1g 9 bitar	Gran 9 bitar	Gran 12mg	
1023		Röjningsröse	0,2g	0,2g 2 bitar	Björk 2 bitar	Björk 42mg	

